

MATTHEW
DENNISON

REGINA

Traducere din limba engleză de
GABRIELA NEDELEA

ORION

„Ei bine, e chiar ea, nu-i așa? Adică ea e Regatul...”

O doamnă din mulțimea adunată în fața Catedralei Westminster, la nunta prințului Andrew cu Sarah Ferguson, pe 27 iulie 1986, explicând că venise s-o vadă pe regină, nu pe miri

„M-am comportat totdeauna astfel încât, în fața lui Dumnezeu, mi-am încredințat întreaga putere și pază în inimile credincioase și în bunăvoința supușilor mei.”

Elisabeta I

„Precum înălțimea cerului și adâncul pământului sunt lucruri nepătrunse, tot așa și inima regilor.”

Pildele lui Solomon, 25:3

INTRODUCERE

Socotiți și dumneavoastră dacă ceea ce urmează este sau nu un basm.

Avem o copilă micuță, cu vârtejuri în părul ei bălai.

Îl avem pe prinț, tatăl ei: sensibil în aparență, însă fără să-și manifeste emoțiile; convențional în pasiunea lui pentru tir, pentru vânătoare și tenis; un bărbat emotiv care se bălbăie, cu frică față de părinții săi, înveșmântat impecabil. Mama - o femeie zâmbitoare, cu gropițe în obraji, aristocrată până-n măduva oaselor. Piciorușele sale fac deliciul jurnalistelor, de genul editorialei de la *Sunderland Daily Echo and Shipping Gazette* care, în iunie 1934, își informează cititoarele că puține femei pot concura cu ea „la delicatețea picioarelor și a gleznelor”¹. Între ei, mama și tata își zic Bertie și Elizabeth, dar pentru toți ceilalți, sunt duce și ducesă regali², demni de admirație. Tonul principal al articolelor destinate lor în ziarele de mare tiraj, în publicațiile ilustrate și în mediul nou-înființat al buletinelor de știri este reverența searbădă. Și-așa va rămâne.

În fundal, un rege și o regină, bunicii paterni ai fetei. Sunt exact așa cum trebuia să fie o pereche regală în 1926: onești, demodați, cu o încredere imperturbabilă în misiunea lor; respectuoși, modești, fără nimic remarcabil

¹ Un duce regal este un membru al familiei regale britanice care are dreptul de a se intitula Alteța Sa Regală (ASR) Prințul - urmat de numele de familie - și căruia i-a fost de asemenea acordat titlul de duce (n. red.).

din punct de vedere intelectual; îngrijorați de barbaria epocii și de tentaculele întinse până peste poate ale puterii britanice ce șerpuiesc prin toată lumea; preocupați, într-un mod mai puțin constructiv, de detaliile veșmintelor și de ororile muzicii de jazz și ale unghiilor vopsite. Trăiesc în castele și palate, așa cum vor trăi și Bertie, Elizabeth și nou-născuta lor fiică. Milioane de oameni îi aclamă, pentru că acest rege e și împărat, un suveran la nivel planetar peste bărbați și femei de nenumărate credințe și etnii – așa cum are să fie și nepoata lor, deși ea va moșteni doar rămășițele unui imperiu și nădejdea în viitor.

Cu timpul, în cea mai bună tradiție a unui povestitor, fetița va dobândi, prin căsătorie, o mătușă cu părul șaten, denigrată și surghiunită: echivalentul unei maștere a cărei umbră îi înnegurează copilăria și îi schimbă cursul vieții. Mai târziu, ea însăși se va căsători cu un prinț arătos, de peste mări și țări. Numele lui, Philip, se tâlmăcește ca „iubitorul de cai”, cealaltă pasiune a ei, iar mariajul lor, ce durează până-ntr-al optulea deceniu, îi va fi sprijin până la vârsta de nouăzeci și cinci de ani și mai bine. Va fi condusă într-o caleașcă aurită; în păr, îi vor scânteia diamante. Spitale, centre sportive, un iaht de lux, piața pariziană de flori, o ciocolată neagră cu cremă de mentă și un soi de azalee cu flori pale, precum și inițiativele privind educația viitorilor lideri, orbirea și conservarea pădurilor îi vor purta numele. Fiii și nepoții ei se vor căsători cu femei frumoase. Și, spre apusul vieții, Vaticanul îi va acorda un epitet cu sonoritate medievală, „ultimul monarh creștin”, ce estompează granițele dintre sacru și profan, ca s-o înalțe mai presus de gălcevilor schimbătoare de epoci ale oamenilor de stat². Se vor scrie cărți despre ea, se vor face filme și piese de teatru. Într-o dramă de televiziune numită *The Crown* („Coroana”), un scenarist ce-o etichetează ca fiind „o femeie de la țară cu inteligență limitată”, care ocupă „un parc de distracții” plin de „bărbați în toată firea cu pînteni și platoșe”, îi va romanța domnia, denaturând faptele³. Încă din copilărie, ea avea să trăiască o viață publică și o viață privată. De-a lungul vieții, faima ei o va eclipsa pe cea a lui Augustus, a lui Napoleon, chiar și pe cea a lui Hitler; chipul ei va fi imprimat pe monede și pe timbre și, după cât se pare, va marca visurile națiunii. Moștenirea îi va fi mai puțin sângeroasă decât cea lăsată de „marii bărbați” din istorie, mai puțin ambițioasă, fără emfază.

Ursitoarea venită la leagănul ei îi dăruiește o viață lungă, bogățiile pământului, o dispoziție cumpănită, vitalitate, smerenie și iubire; îi dăruiește instincte conservatoare. Odată cu vârsta, vin înțelepciunea și autoritatea morală. Într-o măsură mai mică, fetița moștenește stăpânirea de sine a mamei sale, toanele, precauția și încăpățânarea tatălui, convingerile religioase profunde ale amândurora.

Fetița născută prin operație cezariană, în primele ore ale zilei de 21 aprilie 1926, după o noapte ploioasă, avea să fie botezată, peste cinci săptămâni, în capela privată a Palatului Buckingham, ca Elizabeth Alexandra Mary. Este prințesă de York. Va deveni – prin jurământul depus la întrunirea Consiliului de Succesiune la Tron, pe 8 februarie 1952 – Elisabeta a II-a, prin grația Domnului, Regină și Apărătoare a Credinței, a Marii Britanii, a Irlandei și a Dominioanelor Britanice de peste mări. Poartă numele mamei, al străbunicii și al bunicii, o moștenire de familie, cărora le datorează și prima ei întâlnire (fără să-și fi dat seama) cu acea filozofie a continuității, atât de dragă regalității. George al V-lea și regina Mary îi sunt bunici. Numele mătușii hapsăne este Wallis și e greșit din multe puncte de vedere.

Dacă un basm începe cu o profeție, presa mondenă de la sfârșitul primăverii anului 1926 o intuiește la unison. Peliculele mute de la Pathé, cu buletinele de știri care consemnează nașterea ei, sunt filmate în alb-negru. Promisiunea e simplă, dar uluitoare: „Astăzi Regină a Inimilor, ea s-ar putea să ajungă, într-o bună zi, regină a Angliei”. *Daily Sketch* își informează cititorii că „ieri s-a născut o posibilă regină a Angliei”.

Și chiar așa avea să fie, după cum am văzut – în ciuda sexului copilei, a statutului tatălui de al doilea fiu al regelui și a stării bune de sănătate a unchiului, care ar fi trebuit să-i întrecă în longevitate atât pe fratele lui, cât și pe fiica acestuia: Edward, prinț de Wales, pentru o perioadă scurtă și dramatică, Edward al VIII-lea. Rugăciunea pentru regină care se găsește în însuși imnul național e de data asta ascultată: ei îi e hărăzită domnia cea mai lungă din istoria națiunii. Ea perpetuează în mileniul al treilea un model de monarhie ce se trage de la stră-străbunica ei, regina Victoria.

*

Trebuie să stabilim de la început că povestea vieții Elisabetei a II-a nu este un basm. Eliberată de bombastica veacurilor precedente, retorica regală din timpul vieții Elisabetei celebrează ideea unei familii formate din oameni obișnuiți, în poziții extraordinare. Aceasta este Elisabeta a II-a, cea care, în 1982, le-a spus casnicilor din Sheffield că și pentru ea e greu să-și păstreze dușumelele curate. Cea care, în 1990, i-a cerut designerului John Anderson să scurteze gulerul unei haine, având în vedere statura ei minionă; care, într-un moment mai puțin favorabil pentru regalitate, a cerut clemență din partea presei și a publicului, iar în 2000, le-a spus telespectatorilor cu ocazia discursului de Crăciun că „modelul după care încerc să-mi conduc viața” este același cu al multor milioane de oameni: învățăturile lui Isus. „Nu vrem ca regina să fie una dintre noi, ci alături de noi”, scria editorialista pentru rubrica pentru femei de la *Reading Evening Post*, în februarie 1994. Timp de șapte decenii, în ciuda indiscreției presei, fără precedent în toată istoria regalității, ea a reușit să echilibreze această cerință de a părea familiară cu distanța, întinzând mâna înmănușată, albă, în semn de salut.

La a treisprezecea aniversare a accederii ei la tron, *Daily Mirror* sublinia faptul că Elisabeta „a dus o viață plină de privilegii, însă n-a cunoscut niciodată privilegiul intimității de care ne bucurăm cei mai mulți dintre noi”⁵. Nu poți avea credibilitate dacă nu ai vizibilitate, sugerează ea: spre deosebire de regina văduvă, Victoria, Elisabeta a fost întotdeauna mai mult decât o funcționară sârguincioasă, ascunsă de ochii lumii în spatele scenei. Proclamată în 1953 ca „punctul focal al loialității, justiției, milosteniei și integrității”, s-a străduit constant să păstreze și să merite acest rol, după puterile sale, conștientă de faptul că statutul se moștenește, pe când respectul și afecțiunea se câștigă. A prețuit poziția ei de sursă de cinstire, răsplătind integritatea celorlalți prin titluri și onoruri acordate în cadrul ceremoniilor de la palat⁶. Autorii volumului *The Queen Elizabeth Coronation Book* („Cartea încoronării reginei Elisabeta”) au prezentat-o ca fiind „o combinație între stăpână și slujitoare a poporului”; prioritatea ei a fost să slujească. După cum se știe foarte bine, la vârsta de douăzeci și unu de ani s-a dedicat națiunii și „familiei sale imperiale”. „A fost ceva incredibil, să prevezi întreaga viață ce-ți stă dinainte,

în care nu-ți urmezi alegețile, în care știi ce aveai să faci în fiecare zi a săptămânii în lunile ce urmează și în care nu are ce căuta spontaneitatea”, reflecta verișoara ei, Margaret Rhodes, în 2015.

După șaptezeci de ani, e posibil să vezi schimbări considerabile pe care le-a suferit monarhia sub egida Elisabetei. A fost o inovatoare precaută, care și-a tratat cu respect moștenirea unică. Nimic din educația sau instruirea pe care le-a primit de la tatăl ei n-a constituit o provocare pentru conservatorismul ei înăscut: într-adevăr, atât de puternice erau așteptările din partea primilor săi sfătuitori, ale politicianilor, ale presei și ale multora dintre supuși ca ea să continue principiile de domnie ale bunicului și tatălui ei, încât puține au fost oportunitățile inovative, chiar dacă ar fi avut această dorință. Una dintre consecințe a fost că, încă de la începutul domniei sale, a fost catalogată răutăcios ca fiind de modă veche. Odată cu trecerea timpului, părerea despre ea s-a schimbat. Mulți ani, fidelitatea Elisabetei față de valorile imuabile (sau demodate) a făcut din ea un simbol al echilibrului în existența noastră națională, un punct fix în vârtejul schimbării, iar atitudinile mai progresiste decât ale sale au pălit în fața predicilor ei morale directe, cum ar fi, de exemplu, aceea după care „chestiunile spirituale sunt mai importante și mai durabile decât simpla dezvoltare materială”⁷. A supraviețuit cutumelor naționale privind curtoazia și a ignorat cultura celebrității efemere și ipocrite. A susținut eminența Coroanei și, la fel ca predecesorii săi de succes, și-a umanizat propria suveranitate într-o măsură destul de mare: când, în aprilie 1960, Mary Smith, o femeie de douăzeci și doi de ani din Plumstead, i-a scris Elisabetei ca să-i solicite intervenția pentru a revoca sentința soțului ei pentru omor, s-a conformat „ca de la mamă la mamă”.⁸ N-a șovăit în abordarea unui comportament impecabil, în credința religioasă profundă sau în simțul ferm al datoriei moștenit de la părinți și de la bunici, împreună cu soțul ei, până la moartea acestuia, astfel încât, așa cum comenta o televiziune la nunta lor de argint, ea e pentru multă lume „un monarh cu putere simbolică, la fel de puternică în influența sa spirituală și exemplară ca orice tiran absolut din trecut”.

Constituția nu-i favorizează pe monarhii aventurieri, exaltați. Elisabeta a acceptat în mare măsură constrângerile impuse de poziția sa. Neutralitatea

ei politică e riguroasă, iar supușii sunt mulțumiți că rolul de șef al statului îi ocupă mai puțin din eforturile publice decât acela de conducător al națiunii. Totuși, nu e o figură cu totul pasivă. Probabil cu acceptul ei, consilierii cei mai apropiați au fost activi în a apăra puterile Coroanei care au supraviețuit până astăzi. Acestea includ convenția cunoscută drept Consimțământul reginei, care cere miniștrilor să pună în dezbatere parlamentară legislația ce ar putea afecta fie interesele private ale Coroanei, fie prerogativele regale. „Trebuie să protestez cum nu se poate mai ferm pentru că n-am fost consultat într-un stadiu incipient, conform cu regulile stabilite clar”, scria secretarul ei particular, într-o situație de genul acesta⁹. În ceea ce privește viața privată, nepoata ei, prințesa Beatrice de York, afirma despre „curiozitatea ei extraordinară”: „E curioasă să afle, să facă ceva nou în fiecare zi”. Arhitectul regal preferat, Hugh Casson, remarcă „vederile sale bine definite”, în ceea ce privea munca lui, asupra tuturor lucrurilor, de la clanțe la abajururi¹⁰. Abordarea Elisabetei cu privire la tutela sa asupra Commonwealth-ului, de exemplu, a fost concepută de ea însăși. Afeecțiunea și interesul stăruitor față de ansamblul global al fostelor teritorii imperiale, inspirate de credința că „apropierea cea mai importantă dintre națiuni înseamnă, de obicei, apropiere între oameni”, au fost cheia supraviețuirii acestuia și a creșterii de la nouă la 54 de națiuni. În prezent, 15 dintre aceste teritorii independente o consideră pe Elisabeta drept regina lor. Un caz singular printre monarhii lumii, prestigiul ei e global.

În 1972, Thames Television le-a spus telespectatorilor ei: „Dintr-o succesiune ce începe cu mai bine de o mie de ani în urmă, niciun monarh n-a fost mai iubit și mai stimat”. E o constatare ce provoacă neliniște în rândul publicului modern. În același timp însă, pentru mulți, foarte mulți supuși ai Elisabetei a II-a, este un adevăr.

CAPITOLUL I

„Un descendent direct pe linia paternă a familiei noastre”

Casa în care s-a născut Elisabeta a II-a, la fel ca multe clădiri din lumea copilăriei sale, n-a supraviețuit. Aflată pe Bruton Street la nr. 17, clădirea ocupa doar o porțiune a unui drum de legătură, altfel cu nimic ieșit din comun, între Bond Street și Berkeley Square (pe atunci, o piațetă mai liniștită și mai exclusivistă decât acum). Fusesse, din 1920, căminul încântătorilor săi bunici pe linie maternă, convenționali, familiști, aristocrați lipsiți de ambiții: al XIV-lea conte și contesă de Strathmore și Kinghorne. Faima acestuia îi precedase nașterea. Cu trei ani înainte, într-o zi de aprilie la fel de mohorâtă, mama ei, care pe atunci se numea lady Elizabeth Bowes-Lyon, ieșise dintr-o casă înaltă și cenușie pe un covor viu colorat, pentru a se căsători cu prințul ei oarecum arătos și, mai ales, cuminte, Albert Frederick Arthur George, duce de York, conte de Inverness și Baron Killarney. Grilajele negre țineau curioșii la distanță, ferestrele înalte erau acoperite de storuri din olandă. Nu era la fel de splendidă precum casa anterioară a familiei, de la Londra, din St James Square, nr. 20, însă era destul de impunătoare: pe cinci niveluri, cu pilaștri semeți, deasupra cărora se ridicau coloane corintice, tipice clădirilor din Mayfair ale familiilor latifundiare, precum demodații Strathmores, ce trăiau

mai ales pe domeniile lor de la țară și care, în 1926, au pus mâna pe un procent disproporționat din averea națională.

În casă fusese pregătită o cameră pentru nașterea copilului. În 1926, membrii familiei regale nu se nășteau la spital. Regalitatea vizita spitalele în beneficiul altora: pentru a le inaugura, pentru a aplauda inițiativele de colectare de fonduri, într-o Mare Britanie în care încă nu exista un Serviciu Național de Sănătate, unde contribuțiile voluntare construiau saloane, cum-părau paturi, pături și bandaje și salvau vieți. Mamele regale nășteau acasă. Nici de data aceasta nu se făcea excepție. Până la descoperirea târzie a prezentației pelviene a fătului, care a avut nevoie de intervenția chirurgului Sir Henry Simson, sarcina decursese fără probleme. Pe la sfârșitul toamnei, ducele le dăduse vestea părinților. Pe 8 ianuarie, ducesa aprobase vizita lunară a unei asistente, Anne Beevers. Pe la mijlocul lui aprilie, confirmase că primise hăinuțe de bebeluș și multe țesături de pânză de in din cea mai fină, comenzi supravegheate atent de regina Mary. Multe dintre acestea constituiau truda aristocratelor pricepute, dar scăpătate, forța de muncă a Royal School of Needlework, patronată chiar de ducesă. Unele hăinuțe erau făcute de ea însăși, de mama ei și de regina Mary – detalii familiale scăpate în presă. Odată terminate pregătirile pentru camera copilului, decizia luată înainte de sfârșitul de săptămână de către doctorul regal, Sir Bertrand Dawson, trebuie să fi fost o ușurare: Dawson îi ceruse permisiunea monarhului să provoace nașterea devreme. Într-o scrisoare din 12 aprilie, ducesa se plânsese de plictisală, de neplăcerea de „a sta, pur și simplu, în așteptare”⁴¹. Peste trei zile și-a căutat o distracție pasageră: *RSVP* al lui Archie de Bear, un spectacol de revistă de la Vaudeville Theatre. Precum o libelulă, ducesa doar atingea suprafața vieții.

Pe atunci, la fel ca acum, nașterea unui copil regal stârnea vârfuri de fericire pe cardiograma națională: telegrame de felicitare de la primarii provinciali, de la guvernatorii coloniali, de la „Prinții domnitori din India”⁴². Buletinul emis de Simson și de obstetricianul Walter Jagger, consultant la Spitalul Samaritean pentru Femei, informa că „Alteța Sa Regală, ducesa de York, a dat naștere, fără probleme, unei prințese, în această dimineață, la ora 2:40 a.m.” Anunțul din dimineața următoare,

cum că „ambele au petrecut o noapte excelentă; progresul lor, din toate punctele de vedere, e normal și satisfăcător”, le-a oferit cititorilor și cititoarelor de jurnale bucurie, iar editorilor, un catalizator pentru o afluență de cuvinte microase. Cam atât însemna pentru majoritatea supușilor lui George al V-lea primul născut al ducelui și ducesei de York. Regele avea patru fii. Avea doi nepoți, născuți în 1923 și 1924 – George și Gerald Lascelles, fii ai singurei sale fiice, Mary, Prințesă Regală. Monarhia nu ducea lipsă de moștenitori.

Pentru Bertie și Elizabeth – „un cuplu tânăr atât de dulce și de plin de iubire”⁴³ –, nașterea fetei a constituit un reper important într-o căsnicie deja fericită. Înduraseră cu multă nerăbdare cei trei ani de căsătorie fără copii. În luna august premergătoare, Bertie îi scrisese celui mai în vârstă frate, prințul de Wales, cunoscut în familie ca David: „Tânjesc încă după un lucru, pe care cred că-l ghicești”⁴⁴. Simțămintele lui Elizabeth se potriveau cu ale soțului ei. Agitația și izbucnirile acestuia, așa-numitele „scrâșnete”, tulburau apele liniștite ale mariajului lor; Elizabeth îl caracteriza blând ca fiind „o persoană foarte emotivă”⁴⁵. Bertie suspecta existența bârfelor legate de infertilitatea lui, atribuită oreionului din copilărie; a intuit presiunea din partea familiei regale, ca, de exemplu, atunci când a auzit reacția mătușii lui, prințesa Alice, contesă de Athlone: „Sunt foarte încântată de vestea ta în legătură cu speranțele lui Elizabeth: slavă Domnului!”⁴⁶ Însă frământarea lui din seara de 20 aprilie, neliniștea, felul în care umbla de colo-colo „foarte îngrijorat și anxios”, prin casa socriilor săi, nu erau doar o reflecție a devoțiunii lui față de soție. După cum îi scria mai târziu mamei sale, era convins că „un copil ne-ar desăvârși fericirea”⁴⁷. Așa și avea să fie.

Oare poziția constituțională a fetei lor, ce s-a plasat automat a treia pe linia succesiunii la tron, îi preocupa pe părinții care așteptau nerăbdători să se nască, în vreme ce seara aceea mohorâtă de aprilie își croia drum spre noaptea lipsită de culoare? Dar pe reporterii ce mișunau în frig pe Bruton Street, ținându-și recunoscător în mâini ceștile de cafea trimise dinăuntru? Aproape sigur că nu. Și nici altcineva, cu excepția snobilor exagerați, nu se sinchisea de moștenirea eterogenă a nou-născutului: primul copil născut legitim de soția, ceva mai puțin titrată, a unui fiu de rege, în ultimele trei secole.